

FILMOVÉ ADAPTACE BÁSNICKÉHO DÍLA/LYRIKY

film – umění vyprávění/narativu → jak se vypořádá s poezií (lyrikou) jako vhodnou materií pro adaptaci?

poezie → vedle epiky a dramatu základní literární druh → zprostředkovává subjektivní básnickovy pocity, jeho úvahy, myšlenky a nálady, přičemž upřednostňuje monologické vyjádření v první osobě

- realizovaná **ve verších**
- odlišuje se **nedějovým základem** (nevzniká dějové napětí)
- určitý úhel pohledu na skutečnost → **subjektivita**
- nezachycuje časovou následnost událostí
- od ostatních literárních druhů (i filmu) se liší svým nedějovým základem
- logické → je nejméně adaptovaným literárním druhem

- 1) **lyrika bezprostřední (autoreprezentační)** = zpráva o určitém prožitku
 - podle typu vyjadřovaného citu → lyrika *milostná, náboženská, vlastenecká*
 - není děj – *nemohou se vyvíjet postavy* → zůstává jen lyrický subjekt (lyrický hrdina) = básník sděluje své myšlenky prostřednictvím jazykově stylizované znakové soustavy
- 2) **lyrika předmětná (představující)** – odsouvá bezprostřední citovou výpověď na druhý sémantický plán (lyrika už jen nepředvádí citové dojmy)
 - *lyrika popisná* – popisuje vnější skutečnost
 - *lyrika reflexivní, meditativní* – popisuje úvahy
 - *lyrika kreativní* – je založena na asociačních, konstrukčních nebo logických vztazích
- 3) **lyrika apelatvní** – s postulativním záměrem se obrací k adresátovi

důležitý → **jazyk**

- kompoziční činitel
 - vytváří i grafické, zvukové, morfologické, syntaktické a slovně významové systémy (verš, rytmus, intonace, rým, eufonie, figury...)
- předmět lyrického zobrazení získává estetickou hodnotu a plnost
→ jazyk využívá obrazných prostředků, emocionálních a expresivních prvků

lyrické výtvoř → nemají oporu v ději (pro lyriku neúnosné skladby velkého rozsahu) = žánr lyriky → vylučuje, aby byl adaptován do filmové podoby (je tu potřeba děje)

X

film využívá „hraniční žánry“ → **lyrickoepické žánry**

- hlavní žánrová skupina literatury (vedle žánrů lyrických, epických a dramatických)
- kombinace dvou druhových principů – lyriky a epiky
- nad dějem dominuje autorův osobitý lyrický přístup, básnivost → subjektivní a reflexivní prvky

vznik lyrickoepických žánrů → romantismus

- a) **moderní epos** → Puškin: Evžen Oněgin, Byron: Childe Haroldova pouť
- b) **básnická povídka** → veršovaný lyrickoepický útvar → zvláštní charakter vyprávění (lyrické prvky převažují nad epickými → děj jen náznakový → Scott, Byron, Puškin, u nás Máchá: Máj 2008: *Máj* (r. F. A. Brabec) <https://www.youtube.com/watch?v=iyiU-AC9GtE>)
- c) **balada** → báseň s ponurým a spádovým dějem, tragické střetnutí postavy s démonickou silou Karel Jaromír Erben: *Kytice*
 - Erbenova jediná básnická kniha → básně vycházely v časopisech
 - přijato příznivě → kritika i čtenáři vnímali především umělecké ztvárnění lidové moudrosti
- d) **lyrické drama** → dramatický žánr = dominuje slovní jednání nad jednáním fyzickým
 - řešení konfliktu se odsouvá, děj potlačen, stupňuje se lyrická reflexivní nálada, spjatá se situací a podtextem
 - konec 19. století → vymezuje se vůči realistickému dramatu (do popředí individuum se svým vnitřním světem) + ustupuje dějová akčnost, dramatický čas se rozšiřuje o minulost
 - dramatickou objektivitu nahrazuje subjektivní vidění
 - výrazná metaforizace → **Fráňa Šrámek**
1948: *Léto* (K. M. Walló) – první milostné vzplanutí studenta na prázdninách a životní skepse manželské dvojice intelektuálů
1953: *Měsíc nad řekou* (Václav Krška) https://www.youtube.com/watch?v=QIMxYO_1krE
1954: *Stříbrný vítr* (Václav Krška)
- e) **veršované drama**

- přelom 18. a 19. století: do dramatického básnictví proniká prozaická promluva (drama psané v metricky vázané řeči)

- **Jaroslav Vrchlický: *Noc na Karlštejně***

f) **lyrická (lyrizovaná) próza** (básnická próza)

- próza obohacená výrazně lyrickými prostředky (obraznost, emocionální a expresivní prvky, zvuková organizace...) → próza na pomezí lyriky a epiky
- syžet → rozvíjen pomocí lyrických prvků, prostupují celým systémem vyprávění
- celková lyrická stylizace příběhu → zasahuje i téma (příroda, vesnice, intimní lidské vztahy...)
- epický dějový konflikt → vytlačován statickým konfliktem lyrickým
- základy: preromantismus – **K. H. Mácha**
- 20. léta 20. století – **Vladislav Vančura: *Marketa Lazarová*** (1931)
- Vančura se inspiroval motivy z historie svého rodu
- lapkovský středověk → ale časová i místní neurčitost, velká míra imaginace (ne historický román)
- básnická oslava lásky a hold ženě → v kontrastech spojuje lásku a krutost, život a smrt
- +
- 1965: **Marketa Lazarová** (r. František Vlácil + scenárista František Pavlíček) → filmová rapsodie

+

František Hrubín: *Zlatá reneta*

g) **hrdinská píseň – moderní epos**

- bohatýrský zpěv – epická báseň o bájných činech národních bohatýrů
- vypravování ve vázaném verši

film:

- *antika*: častá inspirace Homérovou ***Odyseou*** (1997: Andrej Končalovskij, VB, USA) → sága zpracovávající Homérovu báseň – překvapivé efekty a výrazně vizuální zpracování
- *středověk*

Píseň o Cidovi (Španělsko) – (1961: *Cid*, Anthony Mann, USA)

Píseň o Rolandovi (1978: *Píseň o Rolandovi*, Frank Cassenti, Francie) – hlavní role: Klaus Kinski

Píseň o Niebelunzích (1922-1924: *Nibelungové*, Fritz Lang, Německo)

- legendární dvoudílná sága – o počátcích germánské rasy (expresionismus)
- postavy: jen složky celkové vizuální kompozice, dominují expresionistické dekorace, dynamika

Lancelot od jezera (1974 – Robert Bresson, Francie)

- ne historický film – těžší z artušovských legend, ale Bressona nezajímají složité děje
- ne hrdinské skutky, nýbrž hledání Lancelotovo – strastiplné, zaplacené mnoha životy, jeví se posléze jako nesmyslné spění za něčím, co neexistuje